

Received / Makale Geliş Tarihi 01.09.2023
Published / Yayınlanma Tarihi 24.10.2023
Volume / Issue (Cilt/Sayı) 7 (35)
ss / pp 1478-1483

Derleme Makalesi/Review Article Makalesi
10.5281/zenodo.10035584
Mail: editor@pejoss.com

Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Doruk Mutlu

<https://orcid.org/0000-0002-9017-8173>

Yozgat Bozok Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, YOZGAT / TÜRKİYE

ROR Id: <https://ror.org/04qvdf239>

Pozitivist Epistemolojiyi Temel Alan Örgütsel Çalışmalara Eleştirel Bir Bakış

A Critical Look At Organizational Studies Based on Positivist Epistemology

ÖZET

Araştırmacının elde ettiği veriler ile teoriler arasındaki ilişki filozoflar tarafından uzun yıllardır tartışılmaktadır. Arthur Conan Doyle'a göre verilere sahip olmadan teori oluşturmak büyük bir hatadır (Doyle, 1891). Ayrıca insanlar belirli bir teorik temeli olmadan veri toplamaya başlıyor ve bu da büyük bir hatadır. Gerçekten de araştırmanın felsefi temelleri yönetim ve organizasyon çalışmalarının tasarımında ve değerlendirilmesinde büyük öneme sahiptirler. İster doğa bilimi ister sosyal bilim araştırması olsun her çalışma en temelde ontolojik ve epistemolojik varsayımlar olarak bilinen bu felsefi temeller üzerine inşa edilir. Ontoloji, araştırmacının gerçekliğin doğası hakkındaki varsayımlarını ifade eder. Epistemoloji ise bilginin doğası ve bilgi edinme yolları üzerine yapılan varsayımları ifade eder. Bir başka deyişle bildiğimizi nasıl bildiğimize yönelik yaptığımız varsayımları kapsar. Örgütsel çalışmalar sosyal bilimlerin kapsamında olması sebebiyle bu çalışmada epistemolojik varsayımlar sosyal bilimler çerçevesinde ele alınacaktır. Epistemoloji aslına bakılırsa sosyal bilim camiasında araştırmaların tasarlanması ve doğru bilginin nasıl elde edileceği noktasında süregelen tartışmaların temelini oluşturmuştur. Birbirine zıt iki varsayım olan pozitivism ve sosyal inşacılığın savunucuları karşı taraftaki araştırmacıları bir dereceye kadar klişeleştirmiştir. Bu çalışmada sosyal bilimler kapsamında örgütsel çalışmalarının desenlerinin temelini oluşturan ana epistemolojik yaklaşımlardan biri olan pozitivism eleştirel bir şekilde ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Pozitivism, Epistemoloji, Örgütsel Çalışmalar.

ABSTRACT

The relationship between the data obtained by the researcher and the theories has been discussed by philosophers for many years. According to Arthur Conan Doyle, creating a theory without having data is a big mistake. Besides, people start collecting data without a specific theoretical basis, and this is also a big mistake. Indeed, the philosophical foundations of research are of great importance in the design and evaluation of organizational studies. Every study, whether natural science or social science research, is built on these philosophical foundations, known as ontological and epistemological assumptions. Ontology refers to the researcher's assumptions about the nature of reality. Epistemology refers to the assumptions made about the nature of knowledge and the ways of acquiring knowledge. In other words, it involves the assumptions we make about how we know what we know. Organizational studies are within the scope of social sciences. Thus, in this study, epistemological assumptions will be discussed within the framework of social sciences. In fact, epistemology has formed the basis of ongoing discussions in the social science community about the design of research and how to obtain accurate information. Advocates of positivism and social constructivism, two opposing assumptions, have to some extent stereotyped researchers on the opposite side. In this study, positivism, one of the main epistemological approaches that forms the basis of the patterns of organizational studies within the scope of social sciences, will be critically discussed.

Keywords: Positivism, Epistemology, Organizational Studies.

1. GİRİŞ

Araştırmacının en temel amacı geliştirmiş olduğu araştırma sorusunun cevabını bulabilmek ya da önerisini test edebilmek için gerekli bilgiye ulaşmaktır. Fakat geliştirilen bu araştırma sorularına cevap aramaya ve ilgili bilginin nasıl elde edileceğine yönelik geliştirilen yöntem bir epistemolojik varsayım üzerine kuruludur. Özellikle sosyal bilimlerde ilk ve en köklü varsayımlardan biri olan pozitivizmi takiben onun tam zıttı sosyal inşacı perspektifler üzerine birçok araştırma inşa edilmiştir. Bu perspektiflere ek olarak eleştirel gerçekçi ve postmodernist perspektifler olan epistemolojik yaklaşımlarda bulunmaktadır. Bu araştırma pozitivist perspektif üzerine yoğunlaşacak ve örgütsel yazında pozitivist varsayımlar üzerine kurulan araştırmalara eleştirel bakış açıları sunacaktır.

Sosyal bilimin en eski paradigmalardan biri olan pozitivizm, sosyal dünyayı ve onun dinamiklerini, genel yasaları ve bileşenleri arasındaki nedensel ilişkileri araştırarak anlamaya çalışır. Toplumsal dünyaya pozitivist bakış açısını oluşturan varsayımlar farklı filozoflar tarafından pozitivizme eklenmiştir, öyle ki bazı pozitivistler, diğer filozoflar tarafından oluşturulan pozitivizmin bazı varsayımlar ile aynı fikirde değillerdir (Smith vd., 2021).

Bu çalışmada sosyal bilimlerdeki araştırmaların pozitivist temellerini oluşturan varsayımların eleştirel bir değerlendirmesinin yapılması amaçlanmaktadır. Bu noktada her ne kadar daha fazla varsayım bulunsada pozitivist yaklaşımın 3 temel varsayımı irdelenecektir. Bunlar, natüralizm, evrenselleştirme, nesnelleştirme varsayımlarıdır (Smith, 1998). Mevcut makale bahsi geçen varsayımlara genel bir bakış açısı sunmanın ötesine geçerek özellikle pozitivist yaklaşımın bahsi geçen 3 temel kabulü çerçevesinde farkında olunarak ya da olunmadan kurgulanmış örgütsel çalışmaların felsefik kurgulanmalarına eleştirel bakış açısı sunmayı hedeflemektedir.

Her ne kadar pozitivizmin temellerini oluşturan varsayımlar eski çağlardan beri insanoğlunu yönlendirse de bilimsel temelleri ve terimsel kullanımı ilk defa 19 yüzyıl filozoflarından Auguste Comte tarafından sosyolojik bir bakış açısıyla kullanılmıştır. Comte'a göre toplumlar belirli aşamalardan geçerek evrilirler. Bu aşamalar sırasıyla teolojik, metafizik ve pozitivist aşamadır. Teolojik aşamada insanlar neden sonuç bağlantısını doğaüstü varlıklarla açıklamaya çalışır. Metafizik aşamaya gelindiğinde ise doğaüstü etmenlerin yerini soyut bir takım güçler devralır. Nihayetinde pozitivist aşamada toplumlar neden sonuç bağlantısını kendileri araştırma ve bulgulamaya çalışırlar. Bir başka deyişle bilimsel yöntemleri kullanarak gözlem ve deney aracılığıyla doğanın yasalarını ortaya çıkarmaya çalışırlar (Balkız, 2004). Pozitivist felsefeye göre bilim de bu üç evrimden geçmiştir (Fırat, 2006).

Pozitivist felsefenin köklerinde indirgemeci anlayışın varlığından söz edilebilir ve aslında bir çok olgunun fizik yasalarının oluşum doğasına benzer bir yaklaşımla açıklanmaya çalışıldığı söylenilebilir (Fırat, 2006). Hatta Conte, pozitivist anlayışla sosyoloji bilimini de "sosyal fizik" olarak adlandırması bu yaklaşımın en temel göstergelerindedir. Başta fizik bilimi olmak üzere bilim insanları doğa bilimlerinden faydalanarak pozitivist bir mantaliteyle doğaya ilişkin bazı yasaların varlığını keşfetmişler ve bu keşifler toplumların hızlı bir şekilde gelişmesini önce bilimsel devrimin sonrasında da zamanla sanayi devriminin oluşmasını körüklemiştir. İnsanoğlu keşfettiği doğa yasalarını kullanarak birçok teknolojik yeniliğe salık vermiştir. Bilimsel yöntemleri etkin bir şekilde kullanan toplumlar bu şekilde diğer toplumlara kıyasla hızlı bir şekilde toplumsal refah potansiyellerini arttırmışlardır.

Konu doğa bilimlerinden çıkıp sosyal bilimlere geldiğinde, bu perspektifte pozitivist yaklaşımın temel varsayımı doğa bilimlerini ve onun metodolojilerini insanları ve toplumu anlamak için uygulamaktır (Blaikie, 1993). Sosyal dünyanın dışsal olarak var olduğunu açıklamak ve sosyal bilimin dinamiklerini anlamak için objektif yöntemlerle ölçüm yapılması gerekmektedir. Bu nedenle pozitivist perspektiften sosyal dünya, bilimin herhangi bir konuda tarafsız bilgi üretebilmesi için nesnel olarak algılanır (Burrell ve Morgan, 1979). Bir başka deyişle pozitivist anlayışla şekillenen bir araştırma sosyal olguları onları çevreleyen aktör ve etmenlerden ayırıştırır ve bunu yaparak gözlemlenebilir ve ölçülebilir gerçeklere ulaşıldığı varsayılır. Aslında böyle bir yaklaşımın altında ciddi bir indirgemeci anlayış yatmaktadır (Fırat, 2006) ve örgütsel anlamda karmaşık psiko-sosyal süreçleri sadece gözlemlenebilen ve sayısallaştırılabilen yönleriyle anlamaya çalışmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 1999). Bu noktada Bhaskar, doğa bilimi perspektifleri ve yöntemleri aracılığıyla sosyal olaylar ve söylemler üreten iş başındaki yapıları belirlemeye odaklanıldığında, yalnızca sosyal yapıları anlayabileceğimizi, ancak bu sürecin sosyal gerçekliğin yalnızca bir parçası olduğunu öne sürmüştür (Bhaskar, 1989; Bryman, 2008). Bu açıdan bakıldığında aslında olguların duyularla algılanamayan kısımları bilimin kapsamına girmemektedir. Nede olsa bu alanların sayısallaştırılıp formüle edilerek açıklanması ve genellemelere ulaşılması mümkün değildir. Pozitivist yaklaşıma gelen eleştirilerden biri tamda bu noktadadır. Pozitivizm bilimi savunduğunu iddia ettiğini fakat

gerçeğin önemli bir kısmını bilinemez kabul etmektedir. Bu durum kendi içinde ciddi bir tezatlık içermektedir.

2. ÖRGÜTSEL ÇALIŞMALARDAKİ POZİTİVİST VARSAYIMLARA ELEŞTİREL BAKIŞ

Pozitivist anlayışı temellendiği çeşitli boyutlar vardır (Outhwaite, 1975) Bu boyutlar açısından bilim felsefesinde pozitivist bakış açısının ilk türünü oluşturan ilk kişi Auguste Comte olmuştur. Sonrasında mantıksal pozitivistler bu açılımı geliştirmişlerdir. Son olarak bilim felsefesinde standart görüşün yaptığı çıkarımlar vardır. Bu boyutlar pozitivistliğe her ne kadar farklı açılardan yaklaşımlarda sonuçta savundukları ortak kabuller vardır ve bunlar pozitivist paradigmanın temellerini oluşturmuştur (Smith, 1998).

Bu varsayımlardan ilki Natüralizmdir. Bu anlayış sosyal bilimlerde, yukarıda bahsedildiği gibi doğa bilimlerine yönelik uygulamalarla karşılık bulmaktadır. Doğa bilimleri ile sosyal bilimler arasında farklılıklar olmasına rağmen, Mill tarafından başlatılan ve Popper tarafından sürdürülen fikir, ister doğal ya da sosyal olgular farketmeksizin temelde aynı yöntemlerden faydalanılması gerektiği yönündedir. Sosyal bilimcinin esas görevi doğa bilimlerinde uygulanan bilgiyi elde etme tekniklerini araştırma konusuna uygun şekilde genişletmektir (Blaikie, 1993). Buradan hareketle pozitivist anlayışa göre sosyal bilimci, araştırmasını neredeyse bir biyoloğun yaptığı gibi sürdürebilir. Özetle pozitivistler sosyal bilimlerle, doğa bilimlerinin farklılık içerdiğini kabul etmekte ve fakat her iki farklı alanda benzer bilgi toplama yöntemlerinden faydalanılmasında sakınca görmemektedirler. Buradan yapılacak çıkarım aslında sosyal bilimlerin ana temasını oluşturan insanın bilgi edinme yöntemlerini etkilemediğidir (Blaikie, 1993). Asıl amaç doğa ya da sosyal farketmez gözlem ve deneyler yoluyla dünyadaki temel işleyiş yasalarını keşfetmektir. Herşeyin bir işleyiş formülü vardır ve araştırmacının rolü bunları bulmaktır. Aslına bakılırsa bu anlayışın kökleri çok eskidir. Matematiğe övgüler yağdıran Platon için yöneticiler soyutun mühendisleridir (Demir, 2009). Fakat burada eleştirilen nokta bilime ulaşma yolunun sadece deneye ve gözleme dayandırılarak kısırlaştırılmasıdır. Bu kadar sınırlı yöntemlerle pozitivist varsayımlar ışığında ortaya çıkarılan bilginin sosyal dünyadaki tek gerçek bilgi olduğunun iddiasıdır (Yanık,2010). Özellikle sosyal dünyada bilgiyi elde etme yollarının bu denli sınırlandırılması Frankfurt okulu teorisyenlerine göre aslında bilim adamının özgürlüğünün kısıtlanması ve bilimin ruhunu çöktürmekten başka bir şey değildir (Demir, 2009). Pozitivist sosyal bilimcilerin sosyal olguları maddi objelermiş gibi incelemeye tabi tutması sosyal bilimlerin doğasına zarar vermekte ve fen ve doğa bilimlerinin güdümünde kalmasına yol açmaktadır (Tar, 1977).

Naturalist varsayım örgütsel çalışmalarda da belirgin bir şekilde kendini göstermektedir. Doğa bilimlerinin yöntemlerinin örgütsel bağlamda sosyal dünyaya uygulanmasına örnek olarak Victor Vroom (1964) tarafından geliştirilen motivasyon gücü formülü örnek olarak verilebilir. Formül sosyal dünyaya ilişkin motivasyon olgusunun temel matematiksel yaklaşım kullanılarak tanımlanmasını sağlamaktadır. Formül: Motivasyon = Değer x İlişki x Beklenti olarak belirlenmiştir. Formüle göre işin başarılması sonucunda elde edilecek kazancın değeri (değer), performans gösterildiğinde ödülün elde edileceğine olan inanç (ilişki) ve kişinin ödülü almak konusundaki isteklilik (beklenti) değerlerinin çarpımı kişinin ne derece güçlü bir şekilde işe motive olduğunu gösteren değeri verecektir. Fakat burada çalışanların sadece işin sonunda verilecek ödül ya da kazançla motive alabildiğine yönelik indirgemeci bir varsayım bulunmaktadır. Halbuki örgütsel yaşamda kişiyi motive ya da demotive edecek birçok farklı durum oluşabilir ve bunların hepsini tek bir matematiksel formüle indirgeyerek motivasyon olgusunu açıklamak ciddi sınırları olan bir çaba olacaktır.

Bir diğer pozitivist varsayım ise evrenselleştirme değildir. Pozitivistler için sosyal bilimlerin temel amacı sosyal dünyadaki insan davranışlarını açıklayan genelleştirilmiş evrensel teoriler ve gündelik açıklamalara ulaşmak olmalıdır (Smith vd., 2018). Bir başka deyişle pozitivist için bilimsel kuramlar sistematik olarak gözlem ve deney yoluyla test edilen evrensel ifadelerdir (Keat ve Urry, 2001). Bilimsel çalışma büyük olasılıkla sosyal olgularda neden ve sonuçlar arasındaki ilişkilerin araştırılmasına odaklanmaktadır. Smith'in (1998: 76) tanımladığı gibi "Bilimsel bir yasa, farklı zamanlarda farklı yerlerde meydana gelen ampirik düzenlilikleri tanımlayan ve açıklayan genel bir ifadedir." Bu nedenle pozitivist bir araştırmacı olayların sürekli birleşimini arar ve ardından benzer durumlarda aynı sırayı bulmaya çalışır (Smith, 1998). Çünkü özelden genele geçebilmek ve genelleştirmeler yapabilmek için daha geniş popülasyonlar açısından değerlendirmeler yapılabilecek yeterli sayıda rastgele katılımcının seçilmesi esastır (Smith vd., 2021).

Örgütsel yazında da yapılan araştırmalarda evrenselleştirme anlayışına sıkça rastlanmaktadır. Frederick Herzberg kritik olaylar metodu aracılığıyla 200 muhasebeci ve mühendis ile yaptığı araştırma sonucunda örgütsel psikoloji alanını önemli ölçüde etkileyen bir öneri sunmuştur. Bu öneriye göre çalışanlardan yüksek verim alabilmek için yönetimsel politikalar, organizasyonel ortam ve ilişkiler, ücret gibi hijyen

faktörlerinden çok işin özelliklerine (işin kendisi, otonomi, tanınma, sorumluluk gibi büyüme ihtiyaçlarına odaklanması gerekmektedir Bir başka deyişle hijyen faktörleri çalışanın işe gelip çalışması için uygun ortamın sağlanması açısından önemlidir, fakat bu çalışandan beklenen yüksek verimi almaya yetmemiştir (Herzberg, 1968). Herzberg'in sadece 200 çalışan üzerinde yaptığı araştırma sonucu önerdiği bu öneri evrensel bir öneri olarak kabul edilmiş ve birçok firma tarafından uygulanmıştır. Fakat sonrasında yaşanan gelişmeler ve araştırmalar sonucunda Herzberg'in çift faktör kuramı çeşitli eleştiriler almıştır. Ayrıca sonrasında yapılan araştırmalar bu önerinin sadece kritik olaylar metodu kullanıldığında işe yaradığını bulgulamıştır. Ek olarak Herzberg'in hijyen faktörü olarak kabul ettiği ücret vb. faktörlerin performans üzerinde de direkt etkisi olduğunu göstermiştir (Kelly, 1992; Rynes ve diğerleri, 2004). Sonuç olarak sosyal ilişkiler üzerine kurulum, evrilen toplumun örgütsel yapılarında bireysel, örgütsel ve hatta kültürel farklılıkların görmezden gelip evrensel yasalar üretmeye çabası çok tartışmalıdır.

Pozitivizmin bir diğer kuralı da nesnelleşme üzerinedir. Bir başka ifadeyle pozitivist yaklaşım nesnelleştirici bir düşünce üzerine kurulum ve bu da araştırmacının araştırdığı sosyal olgularla kendi arasında net bir ayırım yapıp, mesafe koyması anlamına gelmektedir. Pozitivist anlayışa göre araştırmacının sonuçları objektif bir şekilde değerlendirebilmesi için nesnelleştirme gereklidir (Balkız, 2004). Nesnelleştirme aslında araştırmacının değerlerini ve fikirlerini konuya eklemekten kaçınırken, nesnel bir bakış açısıyla neyin çalışacağını ve nasıl çalışacağını belirlemek ile ilgili gerçeklerin ve değerlerin bölünmesidir (Smith ve diğerleri, 2002). Epistemolojinin pozitivist tarafı, duyuşal deneyimden elde edilebilecek katkı, dışsal ve nesnel bilgiyi kabul eder çünkü biz yalnızca deneyimle ortaya konulan şeyleri kaydedebiliriz (Blakie, 2008). Dolayısıyla gözlemlenemeyenler duyularımızla algılanamayacağı için ciddiye alınmaz (Smith, 1998). Bu bilgi edinme sürecinin öznel aktivite ve bilişsel süreçten kaçınılarak sürdürülmesi gerekmektedir (Blakie, 2008). Sonuç olarak araştırmacının ancak objektif olarak ölçüm yapması, olguları teste tabi tutması ve doğrulaması sonucunda gerçek bilgi edilecektir (Smith, 1998).

Ancak bilimsel ve evrensel yasalara ulaşmak için sosyal temalı araştırmayı nesnelleştirilmiş koşullarda sürdürmek çok ciddi bir efor gerektirebilir. Sosyal olguların laboratuvarlardaki koşullara uygun bir şekilde gözlemlenmesi ancak araştırmacıların değişiklik olasılığını kontrol edebilmesi için araştırmalarını yüzeysel olarak tasarlamalarıyla mümkün olacaktır. Ayrıca gerekli veriyi elde etmek için kullanılan soruların değiştirilmeden yapılandırılması ve standartlaştırılması gerekir. Bu nedenle nitel yöntemleri kullanan araştırmacılar, sosyal dünyada yanıtları etkileme olasılığı olan koşullar ve bireysel farklılıklar olduğu için, standart soruların saf bilgi ve genel kanıt elde etmek için ne ölçüde kullanılabileceği konusunda şüphecidirler (David ve Sutton, 2004; Bryman ve Bell, 2007). Berger ve Luckman (1967), insanların gerçekliğin kendisi olduğuna ve sosyal koşulların bireyler tarafından üretildiğine inanarak, deneyimlerin paylaşılması ve dil aracılığıyla iletişim kurulması yoluyla insanların sosyal dünyayı anlamlandırdığını iddia etmektedir. Bu nedenle gözlemcinin temel amacı sosyal araştırmanın bir parçası olmak ve bağımsız olmak yerine sözlü veya sözsüz iletişimin farklı dinamiklerini ve insanların deneyimlerini anlamaya çalışmak ve sosyal tutumları açıklamak için dış nedenleri ve genel yasaları aramaktır (Smith ve diğerleri, 2021).

Özetle nesnelleştirme açısından da sosyal bilimlerde epistemolojik açıdan ciddi bir ayırım vardır. Pozitivist paradigmanın objektif olma konusunda gözlemcinin bağımsız olması gerektiği düşüncesi karşısında, sosyal inşacı paradigma, gerçekliğin sosyal olarak inşa edildiğini ve bireyler aracılığıyla anlam kazandığını savunur (Smith ve diğerleri, 2021). Nesnelleştirmeye ilk eleştirii Dilthey ve Weber gibi ilk sosyologlardan gelmiştir. Onlara göre insan davranışı, organizasyonlar, dil vb. gibi sosyal yaratımların rol aldığı sosyal dünyada nesnelleştirme yaklaşımını temel alan deney ve gözlem yerine sosyal olguların empatik bir şekilde anlaşılmasını gerektiren "verstehen" adı verilen bir yöntemin kullanılması yerinde olacaktır (Burrell ve Morgan, 1979). Bir başka ifadeyle sosyal bir bağlamda araştırmacının olguların arkasındaki derin dinamikleri anlayabilmesi için örnekleme mesafeli durmaya çalışmak yanlıştır. Aksine araştırmacının günlük hayatı çalışmanın yapıldığı sosyal ortamdan kopmadan aktörlerle birlikte yaşayıp anlamlandırmasının önemine vurgu yapılmıştır (Schutz, 1962)

Ek olarak pozitivizmin nesnelleştirme varsayımı diğer epistemolojik paradigmaları (eleştirel realizm ve postmodernizm) savunanlar tarafından da eleştiriye tabi tutulmuştur. Bhaskar'ın önderlik ettiği eleştirel gerçekçiler tarafından eleştirilmiştir. Eleştirel gerçekçiler, duyularımızın bizi aldatabileceğini ve duyularımızla deneyimlediğimiz şeyleri anlamsız ve gözlemlenemez olarak kabul edemeyeceğimizi ileri sürmüştür (Bhaskar, 1989). Ancak tartışma daha da ileri giderek, eleştirel gerçekçiler algılama sürecini bilinçli (insan duyuları) ve bilinçsiz (zihinsel işleme) olmak üzere ikiye ayırırken, gerçekçiler ise sürecin ikinci kısmını göz ardı ederek sadece gözlemlenebilir olguları gerçek olarak kabul etmişlerdir. Ayrıca pozitivizmin nesnelleştirme varsayımı postmodernist paradigmayı savunanlar tarafından da reddedilmiştir. Bu görüşe göre doğa bilimsel yöntemlerle gözlemlenemeyen metafizik kavramların

isimlerinden veya sözcüklerinden ayrı bir varlığı olmadığına da işaret edilir (Smith; 1998, Burrell ve Morgan, 1979).

Örgütsel çalışmalara geri döndüğümüzde pozitivist temellerle araştırma sorusunun cevabını bulmaya çalışan araştırmacılar kendileriyle sosyal bağlam içerisindeki aktörler arasında bir mesafe koymaktadırlar. Örneğin bütün araştırma katılımcılar için aynı anket soruları hazırlanmış ve masalarına bırakılmıştır. Aslına bakılırsa araştırmacının araştırması kapsamında katılımcılarla olan etkileşimi bu kadardır. Yalnızca bazı katılımcılar araştırma sonuçlarını görmek isteyebilirler. İşte böyle bir durumda pozitivist yaklaşım oldukça katı ve yapay kalabilmektedir. Bir başka ifadeyle böyle bir yaklaşımla araştırmacıların insanların örgütsel süreç ve olguları nasıl anlamlandırdığını anlamaları çok yüzeysel seviyede kalacaktır. Örgütlerdeki sosyal olguların (tatminsizliğin, çatışmanın, performans düşüşünün vb.) arkasındaki derin sebep ve dinamikler gün yüzüne kolay kolay çıkmayacaktır. Sonuç olarak etkili belki problemin ne olduğu ve derecesi tespit edilecek fakat neden ortaya çıktığı ve örgüt özelinde yöneticilerin etkili sonuçlar için hangi kararları alması gerektiği konusundaki tavsiyeler bir hayli yüzeysel kalacaktır. Nitekim toplanan veriler örgütteki problemin ardındaki derin sebebi ortaya çıkarmaya yetmeyebilir (Smith et al, 2021 Saunders vdç, 2007, Bryman ve Bell, 2007)

3. SONUÇ

Sonuç olarak bilgi üretiminin kümülatif bir şekildiği üretildiği noktada tüm pozitivistler hem fikirlerdir. Dolayısıyla araştırmacının sosyal aktörlerle arasında mesafe koyarak (nesnelleştirme) ve ancak doğa bilimleri yöntemleri olan deney ve gözlemi kullanarak (natüralizm) sosyal bilimlere yönelik evrensel doğruluğu olan gerçek bilgi birikimine katkıda bulunabileceği savunulur (Donaldson, 2003). Daha sonra bu süreç, yeni gelişmeleri kabul eder ve bunları mevcut bilgilerle birleştirir ve hatalı olanları ortadan kaldırır. Boorstin'e (1983) göre bu sürecin uygulanması bilgide büyük bir artışa neden olmuştur (aktaran Donaldson, 2003). Fakat pozitivistlerin bu temel varsayımları sosyal bağlamı tam olarak açıklamaya yetmemektedir ve bu açıdan gerçek ve rehberlik niteliğindeki bilginin elde edildiğine yönelik ciddi şüpheler ve eleştiriler vardır. Tüm sosyal bilimler için geçerli olan bu eleştirel bakış örgütsel çalışmalar içinde geçerlidir. Bu sebeple pozitivist anlayışın üzerine kurulan ve çoğunlukla nicel yöntemlerde desenlenerek örgütsel sosyal olguları açıklamaya çalışan araştırmacıların farkındalığı önem arz etmektedir. Pozitivist temellerle inşa edilen metodları kullanan araştırmacıların kullandıkları yöntemlerin arkasındaki sınırlı varsayımları bilmeleri özellikle sosyal dünyada hangi bilgiyi nasıl elde edecekleri noktasında yönlendirici olacaktır.

KAYNAKÇA

- Balkız, B. (2004). Frankfurt Okulu ve eleştirel teori: Sosyolojik pozitivistizmin eleştirisi. *Sosyoloji Dergisi*, 13(12), 135–158.
- Berger, P. L. & Luckmann, T. (1967). *The Social Construction of Reality*. Penguin Books Limited.
- Bhaskar, R. (1989) *Reclaiming Reality*. Verso.
- Blaikie, N. (1993) *Approaches to Social Enquiry*. Blackwell Publishers.
- Blaikie, N. (2008) *Approaches to Social Enquiry*. Blackwell Publishers.
- Bryman, A. (2008) *Social Research Methods*. Oxford University Press.
- Bryman, A. , Bell, E. (2007) *Business Research Methods*, Oxford University Press.
- Burrell, G. and Morgan, G. (1979) *Sociological Paradigms and Organizational Analysis*. Heinemann.
- David, M. and Sutton D. C. (2004) *Social Research the Basics*. Sage publications ltd.
- Demir, S.A. (2009). Sosyal bilimlere eleştirel bir bakış: Frankfurt okulu ve pozitivistizm eleştirisi. *SAÜ Fen Edebiyat Dergisi*, (1), 59–73.
- Donaldson, L. (2003) *Organization Theory as Positive Science*, in Tsoukas, H. and Knudsen, C. (eds.) *The Oxford Handbook of Organization Theory*. Oxford University press Pp. 39 – 62.
- Conan Doyle, A. (1891). A scandal in Bohemia. *The Adventures of Sherlock Holmes*, 5-29. CreateSpace Independent Publishing Platform
- Smith, M. J. (1998) *Social Science in Question*. Milton Keynes, The Open University with Sage Publications.

- Smith E., M., Jaspersen, L. J., Thorpe, R., & Valizade, D. (2021). *Management and business research*. Sage.
- Fırat, N. Ş. (2006). Pozitivist yaklaşımın eğitim yönetimi alanına yansımaları, alana getirdiği katkı ve sınırlılıkları. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20, 40-51.
- Herzberg F. (1968). One more time: How do you motivate employees? *Harvard Business Review*, 63(6) pp.53-62.
- Keat, R. and Urry, J. (2001). *Bilim Olarak Sosyal Teori* [8. Baskı] (Çeviren: Nilgün Çelebi), Imge Kitabevi.
- Kelly, J.E. (1992). Does job re-design theory explain job re-design outcomes? *Human Relations*, 45(8), pp.753-774.
- Outhwaite, W. (1975) *New Philosophies of Social Science: Realism, Hermeneutics and Critical Theory* London: Macmillan cited in Blaikie, N. (1993) *Approaches to Social Enquiry*. Blackwell Publishers.
- Rynes, S.L., Gerhart, B. and Minette, K.A. (2004). The importance of pay in employee Motivation: discrepancies between what people say and what they do. *Human Resource Management*, 43, 381-394.
- Saunders, M., Lewis P. , Thornhill A. (2007) *Research methods for business students*. Pearson Education Limited.
- Schutz, A. (1962). *Collected Papers: The Problem of Social Reality*. Martinus Nijhof.
- Smith, M. J. (1998) *Social Science in Question*, Milton Keynes, The Open University with Sage Publications.
- Tar Z. (1977), *The Frankfurt School-The Critical Theories of Max Horkheimer and Theodor W. Adorno*, A Wiley-Interscience Publication, New York, s:10.
- Vroom, V. (1964). *Work and motivation*. John Wiley and Sons.
- Yanık, A. (2010). Akademik Görüş: Pozitivist Modern Bilimsel Yaklaşımın Eleştirisi. *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, 7(3), 79-82.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (1999). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Seçkin Yayınevi.